

ПРИНЦИПИ РОЗРОБЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

У статті обґрунтовано необхідність оновлення змісту професійної освіти, проаналізовано принципи створення сучасних стандартів, визначено та розкрито принципи формування стандартів професійної (професійно-технічної) освіти в Україні, їх роль у формуванні професійної компетентності майбутніх робітників.

Ключові слова: професійна компетентність, стандарт професійної (професійно-технічної) освіти, принципи.

Сучасна система професійної (професійно-технічної) освіти України має враховувати глобалізаційні процеси у суспільстві, постійні зміни техніки і технологій, необхідність налагодження ефективної взаємодії сфери освіти і ринку праці, зміни у соціальному житті країни, потребу у неперервній професійній освіті усіх громадян. Вона має забезпечувати постійне оновлення змісту освіти та підготовку на цій основі кваліфікованих конкурентоспроможних робітників відповідно до вимог загальнодержавного та регіональних ринків праці.

Закон України «Про освіту» (ст. 3) гарантує громадянам рівний доступ до якісної освіти: «кожен має право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти...». Необхідно визнати, що важливою умовою якісної та доступної освіти є наукове обґрунтування та розроблення стандартів

професійної (професійно-технічної) освіти на основі потреб суспільства, ринку праці та особистості.

Метою пропонованої статті є висвітлення принципів, на яких ґрунтується практика розроблення сучасних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти.

У країнах ЄС значення сучасних стандартів професійної освіти полягає у «забезпеченні зв'язку між професійною підготовкою та економічним сектором, в якому учасники мають знайти роботу після підготовки» [3].

Безумовно, для України важливо врахувати досвід, висвітлений у рекомендаціях Другого Міжнародного конгресу ЮНЕСКО з технічної і професійної освіти «Освіта і підготовка протягом усього життя: шляхопровід у майбутнє» (1999 р.), у яких підкреслено важливість та необхідність «досягнення нового партнерства між освітою і світом праці, що враховує потреби в загальнолюдських цінностях і стандартах для зміцнення зв'язку між секторами освіти, промисловості та іншими економічними секторами, забезпечення розвитку загальних умінь, робітничої (трудової) етики, технологічних і підприємницьких вмінь, почуття громадянської відповідальності» [4].

Сьогодні в Україні законодавчі документи містять розділи і статті щодо стандартів професійної освіти. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій уряду на 2017 рік» наголошується на потребі «оновлення змісту та поліпшення якості професійно-технічної освіти (необхідність осучаснення змісту підготовки кваліфікованих робітників відповідно до потреб економіки, регіональних ринків праці та запитів суспільства)» та з цією метою «розроблення щороку 15 державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу на базі професійних стандартів» [5].

Стандарт освіти визначає: вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загальний обсяг

навчального навантаження здобувачів освіти; інші складники, передбачені спеціальними законами [1, стаття 32].

З метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій Кабінет Міністрів України затвердив Національну рамку кваліфікацій, яка призначена для використання органами державної влади та органами місцевого самоврядування, установами та організаціями, закладами освіти, роботодавцями, іншими юридичними та фізичними особами. Національна рамка кваліфікацій ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти, враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників та запроваджується з метою гармонізації норм законодавства у сферах освіти і соціально-трудових відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні [1, стаття 35].

Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності визначає закон України «Про освіту», зокрема такі: науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; єдність навчання, виховання та розвитку; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір [1, стаття 6].

Вважаємо доцільним підкреслити, що і розроблення сучасних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти має ґрунтуватися на зазначених засадах і принципах.

Принцип (лат. *Principiu* – начало, основа) – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане [8, с. 317].

Словник української мови визначає «принцип – особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось» [6, с. 693].

У країнах ЄС існує певна узгодженість щодо основних принципів організації професійної освіти і навчання, дотримуватись яких має кожна країна. Серед них такі:

- орієнтація професійної освіти і навчання на потреби виробництва і ринку праці;
- необхідність особистісного і професійного розвитку;
- інтеграція практичного досвіду в межах програм ПОН;
- співпрацю і кооперацію держави і соціальних партнерів у плануванні й організації ПОН;
- дослідження в галузі ПОН, вивчення потреб роботодавців, змін у світі праці для формулювання навчальних цілей і результатів [2, с. 27].

В Україні серед завдань розроблення сучасних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти виокремлюють такі:

- реалізацію єдиної державної політики у сфері професійної освіти;
- забезпечення у всіх регіонах і в різних галузях економіки еквівалентності професійно-технічної освіти й визнання кваліфікації та документів про професійно-технічну освіту;
- формування єдиного освітнього простору в Україні;
- усунення розбіжностей у змісті підготовки конкурентоспроможних на ринку праці кваліфікованих робітників та в термінології, що використовується у професійно-технічній освіті;
- забезпечення належної підготовки кваліфікованих робітників усіх кваліфікаційних рівнів, формування активної життєвої позиції особистості, здатної орієнтуватися в сучасних соціально-економічних змінах;
- створення нормативної бази для функціонування кваліфікаційних рівнів професійно-технічної освіти відповідно до Національної рамки кваліфікації;

упровадження у навчально-виробничий процес професійно-технічних навчальних закладів навчальних планів і програм на основі компетентнісного підходу.

Розроблення стандартів професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу (з 2017 року) ґрунтується на таких основних принципах:

1. *Принцип безперервності*, згідно з яким забезпечується наступність в оволодінні новими знаннями, уміннями, компетентностями впродовж професійної діяльності. Зокрема, для формування професійної компетентності робітника з професії «штукатур» з 2-го по 7-й розряд СП(ПТ)О передбачається опанування здобувачами таких послідовних елементів (модулів) [7] (табл. 1):

Таблиця 1:

Послідовність опанування професією «штукатур»

Розряд	Модулі	Професійна компетентність
2-3-й	ШТ-3(2-3).1	Виконання робіт перед оштукатурюванням поверхонь
	ШТ-3(2-3).2	Виконання простого оштукатурювання поверхонь
	ШТ-3(2-3).3	Виконання опорядження стін сухою штукатуркою
	ШТ-3(2-3).4	Усунення (виправлення) дефектів штукатурки
4-й	ШТ – 4.1	Виконання поліпшеного оштукатурювання поверхонь
	ШТ – 4.2	Оштукатурювання поверхонь механізованим способом
	ШТ – 4.3	Оштукатурювання стін штукатурками спеціального призначення та виконання ремонту поліпшеної штукатурки
5-й	ШТ – 5.1	Виконання складних робіт під час оштукатурювання поверхонь
	ШТ – 5.2	Виконання ремонту та реставрації опорядження поверхонь
6-й	ШТ – 6.1	Виконання особливо складних штукатурних робіт
	ШТ – 6.2	Виконання оштукатурювання поверхонь та ремонтних робіт художньої штукатурки
7-й	ШТ – 7.1	Виконання особливо складних штукатурних робіт

	ШТ – 7.2	Виконання ремонту штукатурок спеціального призначення
--	----------	---

Зазначимо, що засвоєння кожного наступного модуля враховує поетапну атестацію за попереднім та присвоєння професійної кваліфікації відповідного рівня (робочого розряду) після засвоєння кількох модулів.

Стандартом передбачені різні види професійної підготовки: первинна професійна підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, тим самим уможлиблюється безперервне навчання здобувачів упродовж усього життя, професійне зростання та розвиток робітників, задоволення їхніх професійних інтересів і цінностей.

Важливо підкреслити, що стандарт є обов'язковим для виконання всіма закладами професійної (професійно-технічної) освіти, підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють (або забезпечують) підготовку (підвищення кваліфікації) кваліфікованих робітників, незалежно від їх підпорядкування та форми власності [7].

2. *Принцип гнучкості* дозволяє адаптувати зміст компетентностей відповідно до вимог ринку праці, запитів роботодавців, потреб особистості. Сучасні стандарти професійної (професійно-технічної) освіти не визначають обов'язкових навчальних предметів, їх зміст, розподіл годин тощо. Цю роботу мають виконувати педагогічні колективи навчальних закладів, спираючись на необхідність забезпечення кінцевих результатів формування визначених стандартом П(ПТ)О професійних, загальнопрофесійних, ключових компетентностей здобувачів.

Отже, у результаті такого підходу уможлиблюється:

- постійне оновлення змісту освіти відповідно до змін техніки, виробничих технологій, інструментів та матеріалів;
- співпраця з роботодавцями в організації виробничого навчання, розробленні освітніх програм, змісту навчальних предметів, робочих навчальних планів, графіків навчального процесу тощо;

- врахування регіональних та загальнодержавних потреб ринку праці на поточний період та у перспективі;
- позитивний вплив на економіку та суспільство;
- задоволення потреб здобувачів освіти у набутті професії, постійному розвитку та удосконаленні, працевлаштуванні, отриманні гідної заробітної плати тощо;
- професійний розвиток та удосконалення майстерності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

3. *Принцип системності* забезпечує формування змісту професійної підготовки з конкретної професії як системи взаємопов'язаних структурних компонентів СП(ПТ)О (рис. 1).

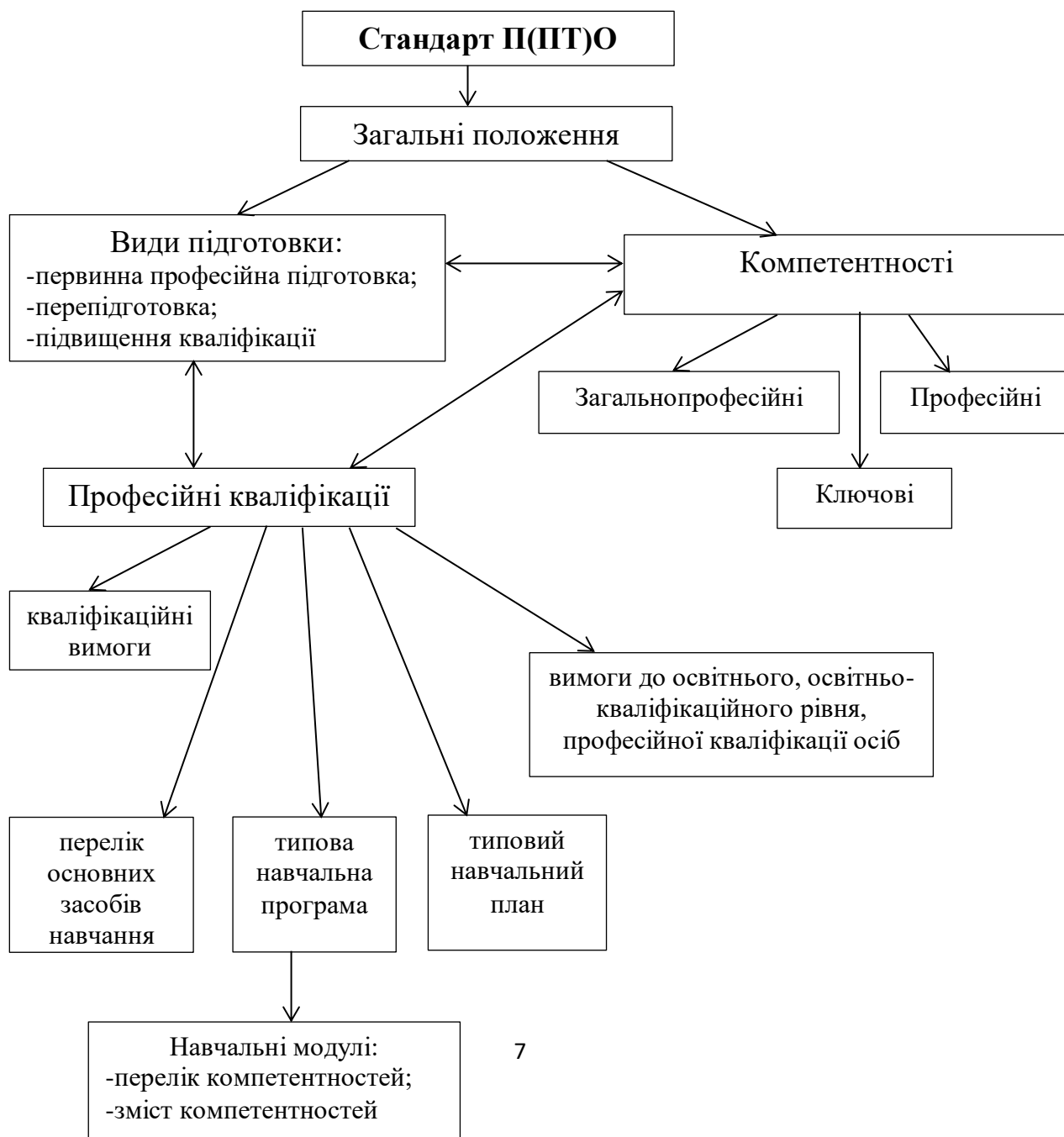

Рис. 1. Структура системи стандарту П(ПТ)О

Зазначимо, що компоненти стандарту П(ПТ)О як системи є взаємопов'язаними та взаємозалежними, не можуть існувати незалежно від неї, що забезпечує цілісність процесу професійної підготовки.

4. *Принцип прозорості*, згідно з яким забезпечується чіткий й зрозумілий опис кінцевих результатів, вимог, понять, термінів. Для ознайомлення з проектом, внесення пропозицій та зауважень сучасні стандарти П(ПТ)О розміщуються на сайті Інституту модернізації змісту освіти МОН, а після затвердження – на сайті МОН України, що уможливорює участь усіх зацікавлених сторін у процесі вдосконалення змісту освіти, формування необхідних результатів навчання, їх вільний доступ до нормативних документів освіти.

5. *Принцип індивідуалізації*, що передбачає організацію навчального процесу з урахуванням особистісних (індивідуальних) потреб. Для досягнення запланованих результатів професійного навчання відповідно до вимог стандарт передбачає вільний вибір педагогічними працівниками закладів освіти форм та методів навчання, зокрема особистісно орієнтованих, а також: вивчення індивідуальних особливостей учнів, створення найсприятливіших умов для реалізації кожним учнем цілей навчання, врахування актуального рівня розвитку та потенційних можливостей учнів, збільшення уваги до посиленого розвитку здібностей сильних учнів, використання фронтальних, групових і індивідуальних занять.

6. *Принцип орієнтації на кінцевий результат*, що визначає відповідність кінцевих навчальних результатів запланованим. Стандарт П(ПТ)О передбачає формування у здобувачів професії «штукатур» таких компетентностей:

– ключових: здатність працювати в команді; відповідально ставитись до професійної діяльності; самостійно приймати рішення; діяти в нестандартних ситуаціях; планувати трудову діяльність; здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок; визначати навчальні цілі та способи їх досягнення; оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя; знання професійної лексики та термінології, дотримання професійної етики; запобігання конфліктним ситуаціям;

– загальнопрофесійних: оволодіння основами трудового законодавства; основами ринкової економіки, екології та енергозбереження; основними відомостями про будівництво; основами будівельного креслення; основами матеріалознавства; основами електротехніки; дотримання та виконання вимог охорони праці та пожежної безпеки, виробничої санітарії та гігієни праці у професійній діяльності; оволодіння основами роботи на персональному комп'ютері;

– професійних (наведені у табл. 2, зокрема для 3-го розряду):

Таблиця 2:

Зміст професійної компетентності

Позначення	Модуль	Зміст професійної компетентності
ШТ– 3(2-3).1.3	Опорядження поверхонь простою штукатуркою (нанесення простої штукатурки)	Знати: способи накидання розчинової суміші навкидь кельмою з сокола, з ящика на стіни на різних рівнях; накидання розчинової суміші навкидь кельмою на стелю; прийоми накидання розчинової суміші навкидь ковшем на стіни та стелю; організацію робочого місця при накиданні розчинової суміші; зразкові склади вапняних розчинових сумішей із застосуванням вапняного молока або тіста; зразкові склади вапняно-гіпсових, вапняно-глиняних, цементних, цементно-глиняних розчинових сумішей; контроль якості розчинових сумішей. Уміти: накидати розчинову суміш вручну на поверхні стель і стін штукатурною лопаткою, ковшем, кельмою з сокола; намазувати розчинову суміш на сітчасту поверхню соколом і напівтерком, намазування розчинову суміш на сітчасті поверхні кельмою з сокола

Отже, враховуючи викладене, відзначимо провідну роль висвітлених принципів у процесі розроблення сучасних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти. Вони забезпечують постійне оновлення змісту освіти; співпрацю з роботодавцями; враховують регіональні та державні потреби ринку праці; задовольняють потреби здобувачів освіти у набутті професії, постійному розвитку та удосконаленні; професійний розвиток та удосконалення майстерності педагогічних працівників.

Література

1. Закон України «Про освіту». 05.09.2017 року № 2145-VIII.
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За заг. Ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002 -334 с.
3. Европейский Фонд Образования. Материалы подгруппы «В». – Турин, март 1992 г.
4. Материалы Второго Международного конгресса ЮНЕСКО по техническому и профессиональному образованию». Образование и подготовка на протяжении всей жизни: мост в будущее». г. Сеул. Республика Корея. 26-30 апреля 1999 г. – Астана, 1999. – С. 79-82.
5. Постанова КМ України «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій уряду на 2017 рік» від 3 квітня 2017 р. N 275-р.
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170275.html.
6. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970. – 1980. – Т. 7.
7. Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти СП(ПТ)О 7133.F.43.31-2017. Затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 13 листопада 2017 р. № 1465.
8. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416с.

Tetyana Pyatnichuk PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF STANDARDS OF PROFESSIONAL (PRESTIGE-TECHNICAL) EDUCATION

The article substantiates the need to update the content of professional education, analyzes the principles of modern standards, defines and reveals the principles for the formation of standards of vocational (vocational) education in Ukraine, their role in shaping the professional competence of future workers.

Key words: professional competence, standard of vocational (vocational) education, principles.